

УДК 070.486:355.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.2/44>**Мітчук О. А.**Національний університет водного
господарства та природокористування**Матвійчук А. В.**Національний університет водного
господарства та природокористування

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті досліджено функціонування регіональних медіа під час війни, акцентуючи увагу на їхній ключовій ролі у підтримці стійкості аудиторії, інформуванні населення та протидії дезінформації. Метою статті є аналіз ролі та функціональних характеристик регіональних медіа як невід'ємного елементу національної інформаційної інфраструктури та оборони. Актуальність наукового пошуку зумовлена низкою факторів, що поєднують загальнонаціональний контекст агресії та особливості функціонування медіа. По-перше, геостратегічне розташування Рівненщини, що межує з Республікою Білорусь і створює потенційну загрозу повторного наступу та діяльності диверсійних груп, вимагає оперативної та достовірної інформації для забезпечення цивільної безпеки. По-друге, наявність двох атомних електростанцій (Рівненської та Хмельницької АЕС у 30-кілометровій зоні) створює постійний ризик техногенних катастроф, де регіональні медіа стають основним каналом комунікації з населенням у разі надзвичайної ситуації. Повномасштабне вторгнення РФ кардинально змінило український медіапростір, висунувши регіональні медіа на перший план як критично важливий елемент інформаційної інфраструктури держави. Вони не лише відображають реальність життя громад, а й активно формують стійкість суспільства, протидіють зовнішнім загрозам та забезпечують життєво необхідну комунікацію, особливо в умовах обмеженого доступу до інформації. Методологія дослідження ґрунтувалася на комплексному підході, що включає аналіз теоретико-прикладної емпіричної складової, огляд національного та міжнародного законодавства, яке регулює свободу слова та діяльність медіа.

У результаті дослідження проаналізовано, що одним із найважливіших завдань держави є гарантування свободи слова, вільного отримання та поширення інформації, а регіональні медіа є головним джерелом інформації про події в громадах. Висновки дослідження свідчать, що регіональні медіа, попри значні виклики та ризики, успішно адаптуються до нових реалій, перетворившись із локальних новинних джерел на невід'ємний елемент національної безпеки та інформаційної оборони. Вони відіграють критичну роль у забезпеченні достовірної інформації, протидії дезінформації, підтримуючи моральний дух та єдність суспільства.

Ключові слова: дезінформація, інформаційний простір, журналістика, регіональні медіа, медіарегулювання, свобода слова.

Постановка проблеми. У теперішній час, коли на території України йде війна, досліджувати особливості роботи медіа дуже важливо та необхідно. Журналісти завжди відіграють особливу роль у суспільстві, а найбільше під час воєнного стану. Адже вони не лише забезпечують інформаційний потік, а й формують громадську думку, впливають на соціальні та політичні процеси. Однак під час війни робота представників медіа потребує як захисту, так і обмежень на законодавчому рівні. Держава має право забороняти журналістам те, що може призвести до витоку інформації

на користь ворога. Працівникам медіа слід чітко знати свої права та обов'язки під час війни, щоб при необхідності захистити власні професійні права та інтереси.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз теоретико-прикладної емпіричної складової досліджуваної тематики свідчить про те, що питання роботи журналістів під час війни є предметом численних досліджень науковців, таких як А. Вознюк [3], О. Гоцур [4], Я. Марченко [8], В. Павликівський [9], Є. Блінов [1], Л. Василик [2] тощо. Однак дана проблема, зважаючи на її акту-

альний і триваючий характер, містить ще чимало лакун, які потребують подальшого наукового аналізу та дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження – аналіз ролі та функціональних характеристик регіональних медіа як невід’ємного елементу національної інформаційної інфраструктури та оборони. Завдання дослідження: проаналізувати функціональні характеристики регіональних медіа Рівненської області в умовах війни, включаючи їхню роль у забезпеченні оперативного інформування населення, протидії дезінформації та формуванні громадської думки щодо місцевих подій та загальнодержавних викликів; оцінити вплив правового регулювання та етичних стандартів на діяльність регіональних медіа під час воєнного стану, зокрема щодо свободи слова, обмежень, пов’язаних з національною безпекою, а також викликів, пов’язаних із захистом прав та безпеки журналістів у зоні конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших завдань кожної держави є гарантування свободи слова, вільного отримання, збирання й поширення інформації. Регіональні медіа є головним джерелом інформації про події, що відбуваються безпосередньо в населених пунктах та громадах. Ключовою та першочерговою функцією регіональних медіа під час війни є інформаційно-комунікаційна. В умовах обмеженого доступу та браку інформації і з метою швидкого реагування на локальні події, саме місцеві медіа стають основним каналом донесення оперативної та перевіреної інформації до населення. Це стосується оповіщення про повітряні тривоги, наслідки обстрілів, роботу гуманітарних штабів. Дана інформація є важливою для безпеки та життя населення.

Актуальність дослідження функціональних характеристик регіональних медіа для Рівненського регіону є надзвичайно високою і зумовлена комплексом унікальних факторів, що поєднують загальнонаціональний контекст повномасштабної агресії та специфічні особливості. Забезпечення ефективної та релевантної поточним викликам інформаційної політики держави та регіону, зокрема, є однією з найважливіших умов здійснення журналістської діяльності в умовах кризових ситуацій, таких як війни, конфлікти та катастрофи, і саме на Рівненщині ці умови мають особливе значення.

Геостратегічне розташування Рівненської області визначає її ключову роль у національній безпеці. Хоча Рівненщина не є прифронтовою територією, вона межує з Республікою Білорусь,

що створює загрозу повторного наступу та функціонування диверсійних груп. У таких умовах, оперативне та достовірне інформування населення, що є однією з головних функцій медіа, набуває критичного значення для забезпечення цивільної безпеки, це по-перше. По-друге, наявність двох атомних електростанцій – Рівненської АЕС на території області та Хмельницької АЕС (фактично на межі Рівненщини) у 30-ти кілометровій зоні – є визначальним фактом даного наукового дослідження. Це створює постійний ризик техногенних катастроф, особливо в умовах воєнних дій, коли об’єкти інфраструктури стають мішенями ворога. У разі надзвичайної ситуації на АЕС, регіональні медіа Рівненщини стануть основним каналом комунікації з населенням. Медіа оперативно доносять інформацію, спростовують панічні чутки та дезінформацію.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, що розпочалося 24 лютого 2022 року, кардинально змінило український медіапростір, висунувши на перший план регіональні медіа як критично важливий елемент інформаційної інфраструктури держави. Функціональні характеристики регіональних медіа набули особливого значення, оскільки вони нині відображають не лише реалії життя громад, а й активно формують стійкість суспільства, протидіють зовнішнім загрозам та забезпечують життєву необхідну комунікацію.

Слушно зауважує дослідник Є. Блінов, що «одним із наріжних каменів сучасної демократії є право людини на свободу слова. Це право реалізується, перш за все, через доступ до засобів масової інформації, які мають діяти вільно. Регіональні медіа є важливою ланкою медіасистеми сучасних демократичних держав. Виконуючи специфічні функції, вони, з одного боку, дозволяють мешканцям громад отримувати інформацію відповідного рівня, з іншого боку, є своєрідним містком між громадами та державою» [1, с. 219].

Медіа завжди відігравали ключову роль у цих процесах, адже вони не просто забезпечують інформаційний потік, а й формують громадську думку, впливають на соціальні та політичні процеси. Діяльність медіа регулюється різними міжнародними та національними законами, правилами й професійною етикою. Однак під час війни робота журналістів набула нового значення. Медійники – це ті люди, які у початковий період уторгнення, а дехто навіть у його перший день, невтомно працювали й повідомляли українцям та всьому світові про ситуацію в країні. Все ж варто

зазначити, що під час воєнного стану діяльність журналістів може обмежуватися з метою запобігання витоку інформації на користь ворога.

Україна стоїть на порозі вступу до ЄС, де свобода та плюралізм медіа є життєво важливою частиною демократії та основних прав громадян. Зобов'язання Європейського Союзу поважати свободу медіа, а також підтримувати вільне вираження поглядів, яке включає право отримувати та передавати інформацію без втручання державної влади, закріплені в ст. 11 Хартії Європейського Союзу про основоположні права [13], а також в ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [5].

Законодавство України передбачає збереження свободи слова та вільної роботи медіа у воєнний стан за винятком випадків, які становлять небезпеку для держави та користь для ворога, так звана військова цензура. Журналісти повинні дотримуватися етичних кодексів, національного та міжнародного законодавства під час своєї діяльності. Варто пам'ятати, що агресор веде війну ще й на інформаційному фронті, тому необхідно завжди перевіряти отриману інформацію на достовірність.

У інформаційному просторі регіону функціонують різні медіа. З початком повномасштабного вторгнення у діяльності регіональних медіа не відбулося суттєвих змін, адже редакційні колективи постановили працювати, незважаючи на різні обставини, з яким приходиться продовжувати функціонувати. Від початку активної фази агресії росії проти України ми спостерігаємо за клопіткою і чесною роботою журналістів.

Одним із основних завдань кожної держави є забезпечення свободи слова, вільного отримання, збирання й поширення інформації. У цих процесах важливу роль відіграють медіа. Оскільки вони забезпечують інформаційний потік, формують громадську думку, впливають на соціальні та політичні процеси. При цьому, у контексті євроінтеграційних завдань, Україна має активно інтегруватися в європейські стандарти у сфері свободи медіа, навіть у надскладних умовах війни, які є наразі.

У двадцять першому столітті ні в кого не виникає сумнівів, що важливою частиною демократичного суспільства є справедливі та незалежні медіа. Правові засади їх діяльності на національному рівні визначені Конституцією України [7], законами України «Про інформацію» [11], «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» [10], «Про медіа» [12].

Так ст. 34 Конституції України «гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [7].

Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» зауважує, що «журналіст – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для медіа, виконує редакційно-посадові службові обов'язки» [10].

Згідно із ст. 24, ч. 1 Закону України «Про інформацію» «забороняється цензура – будь-яка вимога, спрямована, зокрема, до журналіста, суб'єкта у сфері медіа, його засновника, видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації» [11].

Реалізація професійної діяльності журналістами у час війни набув нового сенсу і змісту. Місцеві медіа почасти підтримують моральний дух та єдність, висвітлюючи історії взаємоповаги, волонтерства, героїзму місцевих жителів та військових. Також медіа протидіють дезінформації та фейках, спростовують «інформаційні вкиди» інформаційно психологічної операції, які часто спрямовані на поширення паніки. Як показує дослідження перевірена інформація з місцевих джерел має вищий рівень довіри серед населення.

Що стосується контентно-тематичного функціонування регіональних медіа, розділяємо думку науковця Є. Блінова, що «повномасштабна війна вплинула й на творчий процес. У перші місяці найактивніше місцеві медіа висвітлювали воєнну тему. Проте згодом, як зазначають експерти Інституту демократії імені Пилипа Орлика, життя місцевої громади та публікації на іншу тематику знову почали превалювати. ... Щодо жанрової специфіки, то місцеві медіа, як і до великої війни, воліють публікувати інформаційні матеріали, при цьому доля аналітичних та публіцистичних матеріалів у місцевих друкованих медіа наприкінці

травня 2023 року не перевищувала 5 %. Водночас дослідники фіксують певну творчу стабільність у регіональних ЗМІ починаючи з середини 2022 року» [1, с. 225].

Працівники медіа є свідками та практичними верифікаторами фактів і подій, які нині стрімко наповнюють інформаційний потік, тому від їхньої роботи залежить те, наскільки достовірну й необхідну інформацію отримає суспільство. Водночас, журналісти зазнають усю жорстокість і драматизм російсько-української війни. Ми бачимо, що журналістів часто беруть у полон, катують, допитують, примушують до державної зради, вбивають, тому в теперішній час журналісти працюють у складних з надзвичайними ризиками в мовах війни.

Від початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року на територію України до червня 2025 року, було здійснено 836 злочини проти журналістів. В Україні нині є велика потреба забезпечити вільне професійне функціонування в інформаційному просторі на законодавчому рівні для працівників медіа, а також слідкувати за процесом покарання всіх винуватців злочинів проти медійників. В Офісі Генерального прокурора створено Спеціалізований департамент, що займається розкриттям воєнних злочинів вчених рф стосовно журналістів. Однак цього недостатньо для повної захищеності працівників медіа та справедливого покарання злочинців. Україні необхідно удосконалювати законодавство, а також повторювати міжнародним організаціям про важливість підтримки українських медійників.

Національне законодавство не лише дозволяє медіа збирати інформацію, але й зобов'язує державні органи зі свого боку всіляко сприяти журналістській професійній діяльності. Але варто пам'ятати, що це не позбавляє працівників медіа обов'язку дотримуватись стандартів журналістської етики при виконанні професійних обов'язків. Особливо в час війни робота медійника може обмежуватися, адже інформація – це також зброя. Журналісти часто можуть почути певні погрози чи залякування стосовно себе або своїх рідних, а також зазнати фізичного впливу.

В Україні нині є велика потреба забезпечити вільне функціонування журналістів в інформаційному просторі на законодавчому рівні, а також відстежувати за процесами покарання всіх винуватців злочинів проти медійників. Навіть попри російсько-українську війну, коли під час воєнного стану є певні зрозумілі обмеження на висвітлення тієї чи іншої інформації, яка може нашкодити нацбезпеці, робота журналістів – одна із найважли-

віших. Чимало представників українського суспільства черпають інформацію не з перевірених джерел, а із соцмереж, від блогерів, з чуток і часто отримують фейкову, маніпулятивну та недостовірну інформацію. Хвиля російської пропаганди, завуальована під «експертну думку», часто приглушує національні ЗМІ.

У глобалізованому світі, через медіа формується сприйняття міжнародною спільнотою України, як країни. ЗМІ, завдяки своїм можливостям швидко можуть поширювати інформацію та бути інструментом не лише для передачі фактів, але й для поширення конкретних меседжів, які сприяють формуванню бажаного образу держави через інформаційний простір та медіасередовище.

Дослідження впливу засобів масової інформації виявило кілька важливих психологічних механізмів, через які медіа впливають на індивідуальну свідомість. Першим і найбільш помітним є навіювання, яке активно використовують ЗМІ для впливу на підсвідомість людей. Це здійснюється шляхом постійного повторення певних ідей або образів, що створює у громадськості відчуття правдивості та незаперечності інформації. Навіювання сприяє формуванню впевненості в тих ідеях, які подаються через медіа, навіть якщо ці ідеї не підтверджуються реальними фактами.

Агітація є ще одним потужним методом впливу, який використовує емоційні заклики для формування громадської думки. Вона часто спрямована на створення враження терміновості або критичності певної ситуації, що може викликати у людей бажання діяти або підтримати конкретні ініціативи. Агітація часто містить сильні емоційні посилення, які звертаються до почуттів людей, маніпулюючи їх емоціями.

Переконання, на відміну від агітації, прагне впливати на розум через логічні доводи та аргументи. Медіа, які використовують цей метод, часто подають факти, що підтримують конкретну точку зору, з наміром змінити погляди та переконати аудиторію в правдивості своїх тверджень. Однак цей метод може стати маніпулятивним, якщо медіа вибірково подають лише частину інформації, приховуючи або спотворюючи інші важливі аспекти.

Ще один важливий механізм – стереотипізація. За допомогою цього методу ЗМІ спрощують уявлення про людей або групи, зводячи їх до кількох рис чи характеристик. Це допомагає створити швидко, але часто помилкове уявлення про певну культуру чи націю, що може сприяти упередженому ставленню.

Висновки. Дослідження функціональних характеристик регіональних медіа під час повномасштабної війни в Україні супроводжуються виявленням і систематизацією критичної ролі медіа у забезпеченні стійкості українського суспільства. Регіональні медіа, попри значні виклики, успішно адаптовуються до нових реалій, перетворившись із локальних новин на невід'ємний елемент національної безпеки та інформаційної оборони.

Список літератури:

1. Білінов Є. Вплив повномасштабної війни на розвиток українських регіональних медіа. *The Facets of History*. 2023. № 5(13). С. 219–229.
2. Василик Л. Тенденції функціонування друкованих медіа в Україні. *W kręgu prasy dawnej i współczesnej. Wybrane problemy*. Rzeszow : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2021. URL: <http://surl.li/mjdtg> (дата звернення: 18.10.2023).
3. Вознюк А. А., Мовчан Р. О., Антошук А. О. *Кваліфікація та розслідування кримінальних правопорушень проти журналістів*: практ. посіб. 2024. С. 11. URL: <https://surl.li/loiney> (дата звернення: 03.01.2025).
4. Гоцур О. Особливості функціонування медіаринку України в умовах війни (лютий-вересень 2022 року). *Наукова розвідка*. 2022. С. 47–51. URL: <https://surl.li/wbgmlk> (дата звернення: 28.11.2024).
5. Європейська конвенція з прав людини від 17 липня 1997 року. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 22.10.2024).
6. Іванова О., Мойсєєва О. та ін. *Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії*. Київ : ТОВ «Бізнесполіграф», 2019. 232 с.
7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.11.2024).
8. Марченко Я. Діяльність медіа в умовах воєнного стану в Україні: політико-правове регулювання. *Політика та право в умовах дії воєнного стану*: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. Київ, 2024. С. 116. URL: <https://surl.li/gvoysg> (дата звернення: 30.10.2024).
9. Павликівський В. І. Кримінологічний аналіз стану, динаміки та структури кримінальних правопорушень проти законної професійної діяльності журналістів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. С. 185–187. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/276179/271042> (дата звернення: 30.12.2024).
10. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста : Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 50. С. 302. URL: <https://surl.li/ccxwjksv> (дата звернення: 22.11.2024).
11. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. С. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20241115#Text> (дата звернення: 21.11.2024).
12. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 47–50. С. 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 01.11.2024).
13. Хартія Європейського Союзу про основоположні права. *Центр громадянських свобод*. URL: <https://surl.li/unpdbm> (дата звернення: 22.10.2024).

Mitchuk O. A., Matviychuk A. V. FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF REGIONAL MEDIA DURING THE WAR (USING THE EXAMPLE OF THE RIVNE REGION)

The article examines the functioning of regional media during the war, focusing on their key role in maintaining audience resilience, informing the population, and countering disinformation. The purpose of the article is to analyze the role and functional characteristics of regional media as an integral element of the national information infrastructure and defense. The relevance of the scientific research is due to a number of factors that combine the nationwide context of aggression and the peculiarities of the functioning of the media. First, the geostrategic location of the Rivne region, which borders the Republic of Belarus and creates a potential threat of a repeated attack and the activities of sabotage groups, requires operational and reliable information to ensure civil security. Second, the presence of two nuclear power plants (Rivne and Khmelnytskyi NPPs in a 30-kilometer zone) creates a constant risk of man-made disasters, where regional media become the main channel of communication with the population in the event of an emergency. The full-scale invasion of the Russian Federation has radically changed the Ukrainian media space, bringing regional media to the forefront as a critically important element of the state's information infrastructure. They not only reflect the realities of community life, but also actively shape the resilience of society, counteract external threats, and provide vital communication, especially in conditions of limited access to information. The research methodology

was based on a comprehensive approach, which includes an analysis of the theoretical and applied empirical component, a review of national and international legislation regulating freedom of speech and media activities. The study analyzed that one of the most important tasks of the state is to guarantee freedom of speech, free receipt and dissemination of information, and regional media are the main source of information about events in communities. The study's conclusions indicate that regional media, despite significant challenges and risks, are successfully adapting to new realities, transforming from local news sources into an integral element of national security and information defense. They play a critical role in providing reliable information, countering disinformation, and maintaining morale and unity in society.

Key words: *disinformation, information space, journalism, regional media, media regulation, freedom of speech.*